

Hálával tartozunk Egyiptomnak?

Ezekben a hetekben a Fáraó Egyiptomának kegyetlenségéről olvasunk, ahogyan elnyomták a szolgáskorban sínylő zsidó népet, és sem többszöri isteni utasításra, sem a csodák hatására nem voltak hajlandóak szabadon engedni minket.

Mindennek fényében meglepő lehet a Tóra későbbi parancsa, ami visszautal erre az időszakra:

„Ne vesd meg az egyiptomit, mert jövevény voltál az országában.” (Mózes 5., 23:8)

Rási ehhez hozzáteszi, hogy nemcsak jövevények voltunk ott, hanem – a valóban borzalmas viselkedésük előtt – még szállást és ellátást is biztosítottak népünknek.

A Tóra arra tanít minket, hogy nem lenne helyes, ha a későbbi, sötét történelmi fejlemények elhomályosítanák a szemünkben ezt a tényt.

De vajon miért? Hogyan várhatja el a Tóra azt, hogy ilyen súlyos bűnököt megbocsássunk – ráadásul úgy, hogy nem is kértek érte bocsánatot?

Ennek a törvénynek a háttérében egy fontos elv rejtőzik: a rossz és a jó, amik nem semlegesítik egymást. Igaz ez a saját életünkben is.

A *Meszilát Jesárim* leírja, hogy nagyot tévednek azok az emberek, akik azt képzelik, hogy majd 120 év múltán a Teremtő számvetést tart az életünkkel, jócselekedeteinket a rosszakkal szembeállítva, és ha például azt találja, hogy 100 jó és 95 rossz cselekedetünk van, akkor az 5 jóért jutalmat kapunk, a többit pedig nyugodtan elfelejthetjük:

„A súlyos [vétkes] nem feledtetik el a könnyűeket [...] minden ember visszkapja a magáét, a lehető legalaposabb számítás szerint, mind a jót, mind a kevésbé jót.” (4. fejezet)

Farnadi-Jeruzálmi Chájim Jedidja rajza. Köszönjük!!

Impresszum

Az *omek* szó jelentése: *mélység*. Az orti.hu célja a hagyományos zsidó értékek, autentikus tórai tanítások megjelenítése közérthető, modern formában. Elgondolkodtató, inspiráló, a tórai és rabbinikus irodalomból építkező témák, üzenetek, napjaink számára.

Írta és szerkesztette: Szántó-Várnagy Binjomin, a Bét Jehuda közösség rabbija (Budapest, 1084 Scheiber Sándor utca 2.).

Megjelenik 130 példányban.

Kapcsolat, feliratkozás, jó tanácsok vagy önkéntes segítség felajánlása: ortimagazin@gmail.com.

Kiegyensúlyozott ítékezés

Mindezt abból tanuljuk, ahogyan Mózes a Teremtő ítélezését jellemzi:

„A Szirt, akinek tökéletes a cselekedete, mert minden útja törvényesség.” (Mózes 5., 32:4)

הַצֹּר תָּמִים פְּעֻלוֹ, בִּי כָּל דְּרָכָיו מִשְׁפָּט.

Az Örökkévaló szemében tehát a jó nem homályosítja el a rosszat, sem a rossz a jót. Ő mindent tökéletesen számításba vesz a végső ítéletnél. Így az ember részéről sem lehet az a helyes, ha a másik ember vagy népcsoport megítélésekor egyetlen, negatív aspektusra fókuszál.

Sőt, az igazság az, hogy még azt is a Teremtő tulajdonságaiból tanuljuk, hogy időnként pontosan az ellenkezőjét kell tennünk: figyelmen kívül hagyni a negatívát, és kizárólag egy esetleg jelentéktelenebb, pozitív részletet kiragadni.

Ezt pedig Noé történetéből tanuljuk:

„Mindenki, aki a bor által elcsábul, abban van a Teremtője tudásából, ahogyan írva van: 'És megérezte az Örökkévaló a kellemes illatot'” (Éruvin 65a, Mózes 1., 8:21)

כָּל הַמֵּתַפְתֵּה בְּיַיְנוּ, יֵשׁ בוֹ מִדְּעַת קוֹנוֹ.

Vagyis a Teremtő Noé áldozatának „kellemes illatát”, egy jelentéktelenebb aspektust emelt ki, szemben a korábbi bűneikkel, azért, hogy meg tudjon bocsátani az emberiségnek. A Talmud pedig ezt a viselkedést ajánlja az emberek figyelmébe is.

Egy örökérvényű tanulság?

Az egyiptomiak felemás vendégszeretetéből tehát két fontos dolgot tanulhatunk. Az első

az, hogy sosem feledkezhetünk meg arról a jóról, amit mások értünk tettek. Még akkor sem, ha az idő múlásával a barátból ellenség lesz, a jóakaró pedig áskálódik ellenünk. A Tóra ugyanis – az egyiptomiak leckéje alapján – arra tanít minket, hogy ne mindig a legutolsó cselekedetet vegyük figyelembe, hanem a teljes képet tekintsük.

A második tanulság pedig a történelemről és annak értékeléséről szól. Ugyanis nemcsak az egyiptomi nép volt hozzánk eleinte barátságos, később pedig életveszélyes. Ugyanez ismétlődött meg számos későbbi alkalommal, például a spanyol inkvizíció vagy a németországi holokauszt során.

Ha Egyiptom tórai leckéje pedig nem egyszeri és megismételhetetlen, akkor mind a mai napig hálával tartozunk ezeknek a népeknek a jóért, amit értünk egykor tettek. Azt mindenesetre semmiképpen nem mondhatjuk rájuk, hogy későbbi cselekedeteik bebizonyították, hogy javíthatatlanul kegyetlenek.

Fontos elv a Tóra tanulmányozásában és alkalmazásában, hogy mindig a Tóratudósok szavát figyeljük abban, hogy hogyan kell a lehetséges értelmezések közül választani. Esetünkben, Rabbi Sámson Rafael Hirsch¹ ír egyértelműen ír arról, hogy ezt a parancsolatot minden nemzedékre kötelességünk kiterjeszteni:

„'Ne vesd meg az Egyiptomit' – ezeket a szavakat a Tóra minden zsidó embernek címezte, a későbbi nemzedékekben is. Köteles vagy hálát adni az egyiptomiaknak, akiknek a földjén őseink nyugalmat találtak, még akkor is, ha később megkeserítették életüket, és szolgáskorba hajtották őket, és a vendéglátá-

¹ Életéről és személyéről bővebben ld. a következő cikkben.

suk borzasztó kényszermunkává változott.”
(Choreb 587)

Hála az araboknak – vagy a palesztinoknak?

Felmerülhet a kérdés, hogy mi a helyzet e törvény alkalmazásával napjainkban, Izraelnek a Hamasz ellen vívott háborúja kapcsán?

Vajon mi hálával tartozunk a palesztin népnek az ő vendégszeretetük miatt?

Számos okfejtés látott napvilágot arról, hogy a palesztin nép, mint különálló történelmi entitás vajon mennyiben nevezhető létezőnek. Mindenekelőtt fontos leszögezni, hogy a történelmi igazságkeresés mellett nem feledkezhetünk meg a pszichológiai aspektusról: nem vethetjük egy egész nép szemére azt, hogy „ők nem is léteznek”.

Már csak azért is helyes különös elővigyázatossággal lennünk ez ügyben, hogy ne mondhassák, hogy mi elvitatjuk mások létjogosultságát. Ez ugyanis csak tovább erősíti azokat a hamis szólásokat, akik egyenlőségjelet kívánnak tenni a zsidó és az arab ol-

dal közé ebben a konfliktusban. Hiszen ők azok, akik folyamatosan és leplezetlenül hirdetik a célkitűzésüket: azt, hogy egyáltalán, sehol ne létezzenek zsidók.

Ha azonban elfogadjuk azt a feltételezést, hogy nem beszélhetünk palesztinokról mint különálló nemzetről, hanem csak arabokról, akkor bőven van helye háláról beszélünk. Az arab közösségek hosszú évszázadokon át szolgáltak a zsidóknak menedékként, a tudomány és a kultúra fellegváraként.

A középkorban, amikor a keresztények a zsidó közösségeket súlyosan fenyegették a létezésükben, éppen az arab országok voltak azok, akik a segítséget jelentették számunkra. Nem véletlen, hogy a zsidó vallási-rabbinikus irodalom számos fontos alapműve² arabul íródott, és ma is többféle héber fordításban olvashatóak.

Az araboknak tehát igenis hálával tartozunk. Ennél azonban jóval kérdésesebb, hogy ha a palesztinokat külön népként kezeljük, akkor ez a kötelezettség vajon rájuk is vonatkozik-e.

ARCKÉPCSARNOK

Rabbi Sámson Rafael Hirsch (1808-1888)

Most hétfőre esett Rabbi Sámson Rafael Hirsch, Németországban élt nagyhatású tóratudós rabbinak a halálozási évfordulója [*Jorcájtja*], akinek a gondolatvilága mindmáig inspirációt jelent sokak számára.

Ha egyetlen szóban kellene összegezni színes és gazdag életművét, akkor az talán ez lehetne: *egyensúly*.

Olyan időben élt és mutatott irányt, amikor eredeti gondolkodataira és határozott fellépésére nagy szükség volt. A reform, a felvilágosodás, és a szekularizmus eszméi fenyegették a hagyományos zsidóságot.

Ezekre Hirsch rabbi kétféleképpen reagált: ha kellett, a lehető leghatározottabb elutasítás hangján lépett fel. Ahogyan ugyanabban

2 Pl. A tévelygők útmutatója [*More Nevuchim*] Maimonidészról, A szívek kötelességei [*Chovot Hálevávot*] Bachja ibn Pakudától, a Hittételek és vélemények könyve [*Emumot veDéot*] Száádjá Gáontól, ill. a Kuzári Rabbi Jehuda HálÉvitől.

az időben Magyarországon, úgy Németországban is felmerült a kérdés, hogy a hagyományos közösség együtt vagy külön folytatás-e az útjukat az „újítókkal”? Hirsch rabbi válasza erre határozott „nem” volt.

Másrészt arra viszont igenis nyitott volt, hogy a vallásos zsidóságon kívüli világból különböző elemeket (például tudomány, művészetek) a zsidó világképbe „integráljon”.

Ennek talán legismertebb eleme volt a *Torá im Derech Erec [Tóra és világi foglalkozás]* néven híressé vált programja volt. Olyan iskolát alapított, melyben az idő egyik felében Tórát, a másik felében világi tanulmányokat folytattak a diákok.

Igaz volt rá a Kotzker Rebbe³ bölcs mondása: „aki az út közepén jár, az megkapja a pofonokat jobbról is, balról is”.

Hirsch rabbi erős és határozott személyisége azonban lehetővé tette azt, hogy ez ne akadályozza. Azt hirdette, vallotta, és cselekedte, ami a meggyőződése.

Izrael földjéhez is felemás viszony fűzte. Egyrészt mint tórai értéket fontosnak tartotta Izrael földjének szeretetét. Másrészt ellenez-

te az annak újbóli betelepítését irányzó emberi erőfeszítéseket (a korai vallásos cionizmust).

Talán prófétikusnak is mondható módon megfogalmazta: ha mi magunk még nem értünk el emberileg arra a szintre, amit a Szentföldön való letelepedés megkövetel, akkor egy emberek által sürgetett folyamat akár komoly veszélyekkel is járhat.

Talán egyik legismertebb műve a Tóra öt könyvére írt nagyszabású magyarázata. Ezt aprólékos nyelvészeti elemzés jellemzi, mely a gyakorlati életre vonatkozó tanulságokkal párosul. Hirsch rabbi filozófiája szerint a világnézetünket úgy kell kialakítanunk, hogy annak alapjait a Tórából olvassuk ki.

Magyarázatának egyik különleges vonása a micvák hat csoportja. Őelőtte is ismeretes volt többféle beosztás⁴, ő azonban a hatos beosztását a Tóra szövege alapján készítette el. A tórai szövegben ugyanis mind a hatféle kifejezés egyaránt szerepel, és ezekhez keresi meg, azonosítja be a megfelelő fogalmakat – és a számunkra fontos, mindebből levonható tanulságokat is.

Időpontok Budapesten:

Gyertyagyújtás **péntek este** (Budapesten): 15:56-ig.

Szombat kimenetele: 17:08.

A zsinagógában **péntek este** 17:30-tól tanulunk, 18:00-tól imádkozunk.

Hétfőn és csütörtökön reggel 8:00-kor imádkozunk a *Rumbach utcai zsinagógában*.

A *Smá Jiszráelt* olvassuk el legkésőbb szombat reggel 9:40-ig.

Szombat reggeli ima a Bét Jehuda zsinagógában legközelebb:

JÖVŐ HÉTEN! Január 20-án, szombat reggel 9:00-kor, Bo szombatján.

Sábát sálom! Gut sábesz!

³ *Menachem Mendel Morgenstern* (1787-1859), szellemes megjegyzéseiről is közismert lengyelországi haszid rabbi.

⁴ Például: ember és ember-ember és Isten közötti parancsolatok, *mispátim* / racionális parancsok, *chukim* / nehezen megmagyarázható parancsok. Hirsch rabbi ehhez még hozzáveszi a következőket: *torot, édot, micvot, ávodá*.